

HENDRIK DE MAN PÁLYAFUTÁSA. Hendrik de Man, akinek a neve az utóbbi hetekben annyit forgott a világsajtóban, bár flamand eredetű, egyéniségében egész páratlanul egyesíti a latin és a német művelődés vonásait. Szocialistának ismeri a világ s mint ilyen, reformista, de a reformizmus egész sajátos jelentkezésében. Életének van két olyan szakasza is, amikor radikális; de ami általában jellemzi: a tudományos szocializmust belülről, német klasszikus fogalmazásában ismeri. Husz éves korában, 1905 körül, mint lipcsei egyetemi hallgató Radekkel együtt a *Leipziger Volkszeitung* munkatársai közé tartozott s ezekben az években Franz Mehring és Roza Luxemburg tanítványa. Pár évvel később Karl Liebknechtel együtt az ifjusági Internacionálé megalapítója.

Odahaza, a munkásság belga pártjában a balszárnyra tartozott együtt Louis de Brouckérel, (akinek később ellenfele) s harcol minden opportunizmus ellen. Első önrevíziója a világháború idején, a német ágyuk dörgése között következik be: önként jelentkezik harctéri szolgálatra és repülőtszert lesz. Amidőn 1917 nyarán meglátogatják Vanderveldevel a már forradalmi Oroszországot, nem kevésbé csodálkozik az orosz „nemzetközies” hívós fogadtatásán.

A háború után a belga párt művelődési ügyeit vezeti. Ez a munka azonban nem elégti ki; kimegy Amerikába, bejárja az egész országot, tanulmányozza és egy új szocialista ideológia körvonalaait vázolja föl. Amerikából nem Belgiumba, hanem Németországba, szellemi hazájába megy és ott propagálja megújított szocialista eszméit.

1926-ban a jénai Diederichs cégnél megjelenik nagy könyve: A szocializmus lélektanához címmel. A könyv visszautasítja a német reformizmus mechanikus-gazdasági szemléletmódját és a radikalizmust is. Könyvében nyomon követi a szocialista tudat keletkezését és felfedi a hozzátartozó cselekvés gyökereit. A szocialista tömeg lélektanát kutató módszer nagyon termékeny s bár konzekvenciái reformisztikusak, mégsem fogadja el a német reformizmus érdekszocializmusát, sőt keményen bírálja s e bírálatban már jelzi a következő belső összeomlást. Konceptiójának azonban meg vannak a maga gyöngye pontjai. De Man magával ragadta a pszichologizmus hulláma, mindent élménybe és emócióba old föl még a politikát, az osztályharcot, sőt a társadalom szocialis szerkezetét is. A könyv az impresszionista és érzelmszocialista alkotása, aki azonban az érdekszocializmussal szemben egyáltalán nem állít valóban megújító erőt és regeneráló tartalmat.

De Man hirdette eszméit, ekkortájt azonban az aktív politikától még távol tartotta magát. Járt Svájcban, később letelepedett Frankfurtban, ahol katedrát kap. 1933-ban jelenik meg újabb könyve, a Szocialista eszme. Ez a könyv tartalmaz, érett s aktuális politikai gondolatokat is tartalmaz s az európai szocializmus legjobb könyvei közé tartozik. Hogy ebben a könyvében megegyeszer revízió alá veszi önmagát akkori felfogása sulyát, ez egyáltalán nem csökkenti. Bejelenti könyvében a reformista korszak végét s a legsúlyosabb küzdelmek következtetését. Határozott áttérést követel a politikai előnyomulásra s a fizikai készültségletet a szervezett regresszióval szemben. A munkásságnak le kell küzdenie céhszerű korlátozottságát, küzdenie kell a nemzet vezetéséért, megnyerni a demokratikus középrétegek bizalmát. A társadalmi és gazdasági kérdést saját módszerekkel kell leküzdeni. A szocialisztikusan tájékozott átmeneti gazdálkodás programját a konkrét *Terv* tegye s a közvetlen cél a gazdaság szerkezeti megreformálása legyen.

De Man ekkoriban a belga és az európai szocializmus valódi reformerekép lép fel s koncepcióját rövid idő alatt Európa több szocialista

pártja, úgy reformisták, mint baloldalon állók, elfogadják. Csak a legutóbbi hetekben állította fel de Manista elképzelésben a francia szocialista párt, a balszárny indítványára a gazdasági szerkezet reformját. Akkoriban, 1933-ban de Man a belga munkáspárt központi személyisége s tényleges vezetője, — később pedig miniszter. Ugy látszott ütött az órája...

A miniszter de Man ma már több, mint két évi tapasztalatra tekinthet vissza. Az eredmények nem tagadhatók. A széles belga demokratikus koncentráció ellenállásán összetört Degrelle mozgalma. Gazdasági és finanszpolitikai törvénykereteket teremtettek s megszoktatták a munkássággal a gondolatot, hogy a tőkésrendet illető óvatos reformkísérletek kora lejárt s a politikai harcok tárgya most a gazdasági rendszer nagyméretű átváltoztatása.

A politikai módszer azonban, amellyel de Man planizmusát realizálni vélte, csődöt mondott. Azt hitte, hogy a belga katolikus párt demokratikus szárnyával cselekvőképes többséget teremthet tervgazdálkodása keresztülvitelére, holott csak régi stílű koalíciót hozott létre. A szerkezet reformja? Ebből nem lett semmi s a korlátozott plánizmus a tőkésrend szanálásában merült ki.

A nagy belga munkáspárt elvesztette politikai lököerejét és veszedelmesen elrekedt. A nagy párt zártsága valaha példaszzerű volt; most komoly a politikai és szellemi válsága. De Man nem mint reformátor lépett fel, aki a reformizmus és radikálizmus magasabb egységét s ezzei az új aktivista szocializmust teremti meg, mint ahogy négy évvel ezelőtt bejelentette, hanem mint neo-reformista, aki tudatosan áll szembe saját pártja baloldalával, amely élén ma Vanderwelde és de Brouckére állanak. Az európai-szocialista de Manból belga nacionalista politikus lett, akinek jobbkéze, Spaak külügyminiszter az angol konzervatívok irányvonalán tájékozódik. Közben de Man maga is csupán szakminiszterkedett, akinek minden tevékenységét tárcája bürokratikus tevékenységei meritik ki.

A tulajdonképpeni vezetés élén ebben az időben Van Zeeland állt, aki különös keveréke Rooseveltnek és Brüningnek. A roosevelti benne az aktiv válságelkűzdés eszméje a tervszerű állami intervenció és a devalváció segítségével, a brüningi viszont a katolikus jámborság, a politikai konzervativizmus s az autoritativ kurzus iránti hajlam, amiben Lipót király Hindenburg funkciót végzi. Belgiumban inkább van Zeeland-kísérletről, mint de Man kísérletről lehet beszélni és semmiesetre sem a szocialisztikusan tájékozott tervgazdaságról.

Ha a plánizmus jelszó csupán egy defenzívában álló munkáspárt ideológiája s mint tőkésrendi szanálási program az össznemzeti koalíció eszméje, akkor igen veszélyes közelébe kerül a népközösség ideológiának és a korporációs gazdálkodás koncepciójának.

A belga plánizmus válsága nyilvánvaló. Hogy azonban de Man politikai taktikája nem sikerült, még nem jelenti a *Terv* eszméjének csődjét. Az ideje de Man politikájával szemben maradéktalanul felhozhatók az 1933. évi de Man érvei.

Hogy történt azonban, hogy de Man a lehetőségeket elmulasztotta? De Man a megvalósítás, a konstruktív megoldások felé törekedett és az vezette félre, hogy Van Zeeland idegen kísérletét a saját tervével, a saját akciójával cserélte fel. Könyvében szeméreti veti a reformizmusnak, hogy kiemeli a taktikait és megveti a stratégiáit; hogy feláldozza a nagy célt s kis sikerekért lemond a döntő akciókról. Most azután ő sem vette észre, hogy ebben a korszakban ismét a stratégia a fontos s

országa egy második német támadás előtere lett..

Viszont még sem tétélezhető fel, hogy Van Zeeland kísérlete utolsó szava de Mannak, a politikusnak: ehhez de Man sokkal erősebb intellektus. Már igen gyakran revideálta önmagát. Mint a belga munkáspárt ellenzékének vezére új fordulatot adhat a belga politikának.. (M. V.)

A **VAROSOK ELNEPTELENEDESE.** Az európai államokban az elnéptelenedés problémája mind feltűnőbb. Majd minden kormány nehéz harcot kénytelen vívni az *egyke* és az *egyse* rendszer ellen. Így Németországban — mely az európai államok sorában aránylag sűrűbb lakosságot és magasabb születési arányszámot mutat ki — a háború előtti időszakban a 15 éven aluli gyerekek száma az egész lakosság egyharmadát, 1933-ban már csak egynegyedét tette ki; de a női lakosság többlete is fokról-fokra csökkent a háború utáni években, úgyhogy most már a 30-40 évesek közt a férfi lakosság száma tulszárnyalja a nők számát.

Hasonló tünetek észlelhetők más európai államokban is. Így Franciaországban 1936 első felében 5052 születéssel kevesebbet anyakönyveztek, mint 1935 hasonló időszakában. Angliában különösen a városokban állandóan apad a születések száma, ami a kormányt arra készítette, hogy külön bizottságot küldjön ki e tünet okainak kiderítésére. Svédország két legnagyobb városában, Stockholmban és Upsalában a 15 éven aluli gyermekek száma az egész lakosságnak alig 15 százaléka. Olaszországban az 50 ezernél több lakosu városokban 1936-ban 207.803 gyermek született élve, vagyis 1125 gyermekkel kevesebb, mint az előző évben; a házasságkötések száma pedig 644-gyel apadt, a kormány által az új házasságok nyújtott kedvezmény ellenére. (K.)

A **CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR KÖNYVKIADÁS MARGÓJÁRA.** A csehszlovákiai magyar könyvkiadás görbéje az utóbbi időben egyre inkább javuló irányzatot mutat. A kezdő évek szervezetlensége tűnőfélben és megindult egyrészt a könyvkiadás intézményesítésére, másrészt az irodalmi koncentrációra törekvő komoly munka. Az elmúlt másfél évtized tapasztalatai igazolták, hogy az egyoldalú pátszempontra érvényesítése a folyóirat és a könyvkiadás terén is öngyilkos politikát jelent. A *Magyar Írás*, illetve a *Kazinczy-könyvkiadó* tengődése és sulytalansága szembeeszkőző módon bizonyítja, hogy a regresszív vonal és beállítottság csódhöz vezet. Ebből a felismerésből indult ki valószínűleg a *Tátra* lap- és könyvkiadó is, mely bár egyelőre korántsem tart ott, ahol azt a mai helyzet megkövetelné, mégis remény van rá, hogy mily mértékben és milyen formában sikerül tétő alá hozni az irodalmi koncentráció gondolatát s hogy hozzá mer-e nyulni a csehszlovákiai magyarság égető kérdéseihöz. Egy folyóiratnak ugyanis csak akkor van létjogosultsága Csehszlovákiában, ha bátran, tekintet és hátsó gondolat nélkül s a szándék őszinteségének igényével nyul hozzá a magyarság egyetemes és részlet-problémáihoz, ha harcot kezd a regresszív törekvések ellen, vitákat gördít a porondra és nem zárkózik el az ugynevezett „kényes kérdések“ meghányása-vetése elől. Abszolút kritikai és esztétikai elvek szerint kell munkáját végeznie és nem szabad baráti alapon kezelnie a magyar irodalom és kultura ügyét Csehszlovákiában. Véleményünk szerint nem az a baj, hogy nincs egy Osvát Ernője a csehszlovákiai magyar irodalomnak. A baj ott van, hogy nincs ember, aki a szigorú és független kritikát és esztétikai elveket alkalmazni tudná és merné. Am sokszor a kiadók merev politikája köti guzsba annak a néhány szellemi munkásnak a kezét, akikben különben megvolnának a feltételek és adottságok ezeknek az elvek-